

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Боровика Андрія Володимировича на дисертацію Ніцевич Олесі Володимирівни на тему: «Адміністративно-правові засади реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Питання свободи слова не втрачає актуальності й нині. Тому Україна, закріплюючи право кожного на свободу думки та слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань на конституційному рівні, обирає шлях європейського розвитку суспільства. Закріплення цих прав і свобод в усній та письмовій формі або в інший спосіб спонукає до формування особистих майнових та немайнових прав, які потребують посиленого регулювання. Однією із ключових передумов свободи преси є гарантії безпечної журналістської діяльності, які надає, та головне, забезпечує держава. Такі гарантії мають бути ефективними, адекватними та дієвими, а журналісти мають відчувати себе захищеними. Тоді медійники та журналістська справа загалом мають всі можливості для прогресу, удосконалення, та ефективного виконання свого основного покликання – забезпечення населення об'єктивною, неупередженою інформацією. Такого результату можна досягнути передусім завдяки законодавчому закріпленню відповідних правових норм, та створення системи (органів, установ), які забезпечуватимуть реалізацію таких гарантій, та мати змогу притягувати до відповідальності за їх порушення. Тому, зрозуміло, що актуалізація піднятого питання є високою не тільки для органів і установ державного сектору, а й для громадських інституцій в Україні, які сьогодні займають визначальне місце серед неурядових організацій, що працюють у цій сфері.

Саме на вирішення наукове завдання стосовно визначення адміністративно-правових засад реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні, сформувані пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері і спрямоване дисертаційне

дослідження О. Ніцевич, що свідчить про його актуальність, практичну значимість і науково-теоретичну цінність.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел, ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правових засад реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме дані офіційної правової статистики за 2012–2022 роки, матеріали судової практики, а також звіти та рекомендації міжнародних організацій.

Результати наукового дослідження викладено у дев'яти наукових публікаціях, серед яких шість статей у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та три тези доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Ніцевич Олесі Володимирівни на тему: «Адміністративно-правові засади реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація О. Ніцевич є одним із перших комплексних

досліджень у межах науки адміністративного права, що послідовно та системно висвітлює сучасний стан гарантійного забезпечення журналістів в Україні, нормативну об'єктивізацію юридичних гарантій здійснення журналістської діяльності, проблематику їхнього втілення, а також способи оптимізації забезпечення свободи та безпеки журналістів під час виконання ними їхніх професійних обов'язків.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, уперше обґрунтовується, що гарантії професійної діяльності журналістів в Україні характеризуються поєднанням двох парадигм сприйняття цінності журналістичної діяльності (колективної та індивідуальної), адже з одного боку, держава має зобов'язання перед соціумом в аспекті гарантування кожному, що інформація, яка поширюється через засоби масової комунікації є достовірною, перевіреною та доступною до ознайомлення кожним, а з іншого боку – професійні журналісти мають бути незалежними спостерігачами, які повинні мати як гарантії недоторканості в професійному аспекті, так і користуватися сукупністю встановлених механізмів та інструментів, які спрямовані на забезпечення дотримання правових норм, які надають можливість останнім бути в «безпеці» під час реалізації своєї професійної діяльності (у тому числі висвітлюючи інформацію, що може не збігатися з думкою офіційних представників влади).

Також удосконалено наукову інтерпретацію детермінації особи-журналіста, який як фізична особа, що у штаті зареєстрованої медіа чи самостійно займається отриманням, збором, опрацюванням та поширенням інформації серед невизначеного кола осіб за допомогою будь-яких засобів масової комунікації, розподіляється за видовою характеристикою на: (1) професійного, що здійснює фахову реалізацію журналістської функції, яка на легальній (з отриманням документів дозвільного характеру, що засвідчують відповідний статус), оплатній основі задовольняє суспільну потребу в

актуальній, об'єктивній, достовірній, точній та етично представленій інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у останніх узгодженої громадської думки в контексті її сприйняття; (2) незалежного, який безпосередньо пов'язаний з реалізацією журналістської функції, однак не потребує фаховості, як провідної ознаки підтвердження професіоналізму журналіста, обов'язковості отримання прибутку від її здійснення та детермінується відсутністю цензури (окрім власно встановленої) і прив'язки до конкретного суб'єкта у сфері медіа.

Досить влучним є висновок дисертантки щодо того, що акредитаційна процедура неповною мірою може бути схарактеризована через призму юридичних гарантій професійної діяльності журналістів, що зумовлено її подвійною юридичною природою. Зокрема з одного боку, акредитація представляється як механізм регулювання, який на основі привілейованості забезпечує інклюзивний доступ до висвітлення важливих подій чи перебігу безпосередніх явищ визначеним колом професійних журналістів, тим самим обмежуючи можливість для інших (не відповідних певним критеріям) бути частиною процесу інформаційного висвітлення. З цього аспекту акредитаційна процедура фактично є обмеженням свободи слова та доступу до інформації. Втім з іншого боку, акредитаційна процедура (її позитивні наслідки) наділяє професійних журналістів спеціальними правами, виключними можливостями для висвітлення суспільно важливих подій, не обмежуючи суб'єктів її ініціації дискримінаційними умовами чи вимогами, неможливими до виконання.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи О. Ніцевич не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих

результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними, які охоплюють результати особистих спостережень з використанням власного досвіду роботи авторки.

Отже результати дисертаційного дослідження О. Ніцевич, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як діалектичний та ідеалістичний, аналіз та синтез, системний підхід, системний аналіз, системно-структурний, формально-догматичний та тлумачення юридичних норм, класифікації та групування, логіко-семантичний, морфологічного аналізу, формально-юридичний, а також формально-логічний.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вивчення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу (акт

впровадження Науково-дослідного інституту публічного права); *законотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового регулювання процедурної складової реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні; *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація О. Ніцевич викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить вступ, три розділи, що включають дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок. Робота містить список використаних джерел з 258 найменувань на 31 сторінці.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У *розділі 1* «Загальна характеристика гарантій професійної діяльності журналістів в Україні» дисертанткою узагальнено наукові підходи до розуміння сутності нормативної основи ідентифікації терміну «професійна діяльність журналіста». Визначено, що в Законі України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» та в інших нормативно-правових актах є протиріччя щодо визначення професійної діяльності журналіста загалом, у тому числі – його статусу, що у практико-реалізаційному прояві зумовило ситуацію при якій необхідно застосовувати функціональне визначення журналістики, що не повною мірою узгоджується з

профільними законодавчими нормами. Запропоновано під професійною діяльністю журналіста розуміти вид соціальної діяльності, який передбачає професійну (фахову) реалізацію журналістської функції, яка на легальній (з отриманням документів дозвільного характеру, що засвідчують відповідний статус), оплатній основі задовольняє суспільну потребу в актуальній, об'єктивній, достовірній, точній та етично представленій інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у останніх узгодженої громадської думки в контексті її сприйняття. Водночас під незалежною діяльністю журналістів запропоновано розуміти різновид соціальної діяльності, який безпосередньо пов'язаний з реалізацією журналістської функції, однак не потребує фаховості, як провідної ознаки підтвердження професіоналізму журналіста та обов'язковості отримання прибутку від її здійснення.

У розділі 2 «Організація здійснення окремих напрямків реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні» дисертанткою узагальнено, що процедура акредитації як юридична гарантія професійної діяльності журналістів в Україні є регулятивно-забезпечувальною за сутністю та комунікативно-організаційною за спрямованістю, адже її основним завданням є не лише встановлення контролю над механізми взаємодії та співпраці між представниками медіа, журналістами та органами влади, а й забезпечення суспільства актуальною інформацією в умовах неможливості її отримання багато чисельною аудиторією професійних журналістів з об'єктивних причин.

У розділі 3 «Сучасні тенденції вдосконалення правового регулювання гарантій професійної діяльності журналістів в Україні із врахуванням дії правового режиму воєнного стану» окреслено сучасне бачення напрямків удосконалення адміністративно-правового регулювання процедурної складової реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні, які зведено до необхідності: (1) забезпечення якості законодавства, його чіткості та однозначності в аспекті врегулювання діяльності журналістів в Україні, гарантій її здійснення та механізмів їхньої реалізації (наприклад, запропоновано: а) розробити та прийняти Закон України «Про захист

журналістської діяльності»; б) унормувати аспекти Закону України «Про медіа» в частині визначення основних термінів, законодавчого статусу інституту співрегулювання тощо); в) внести зміни до Закону України «Про інформацію» зокрема частини 2 статті 26 шляхом доповнення її пунктом 5 наступного змісту: «суб'єкт владних повноважень приймає рішення про надання чи відмову у наданні акредитації протягом трьох робочих днів з дня прийняття заяви чи подання»; (2) оптимізації процедур застосування законодавчих актів у контексті формування єдиного інформаційного простору, надання захисту та допомоги журналістам у випадку нелегітимного порушення їхніх професійних прав, а також запровадження нових механізмів забезпечення медіаграмотності в Україні (наприклад, запропоновано: а) закриття телевізійного марафону «Єдині новини»; б) визначити законодавчий статус та основні питання діяльності саморегулювальних організацій у сфері медіа в контексті механізмного підходу до врегулювання питань захисту професійних прав журналістів, що має здійснюватися у прямій взаємодії останніх з представниками влади (у тому числі забезпечення можливістю таких отримати в установленому законом порядку владні повноваження для регулювання певних аспектів журналістської діяльності, наприклад, винесення рішення про заборону здійснення журналістської діяльності на певний строк або позбавлення державних нагород з підстав передбачених законодавством); в) включити дисципліну про медіаграмотність у навчальні програми середньої освіти, починаючи із середніх класів); (3) адаптації в Україні досвіду Чехії, Фінляндії, Великобританії, Ісландії, Канади, США та Норвегії щодо реалізації гарантій професійної діяльності журналістів (наприклад, запропоновано оптимізувати положення чинного цивільно-процесуально законодавства в частині запровадження нової підстави для видачі судового наказу – наявності підстав вбачати у діях особи-заявника (позивача) намірів зловживання судовим процесом чи тиску на медіа та журналістів у вияві безпідставного судового переслідування).

За результатами здійсненого дослідження дисертантка сформулювала пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правових засад реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 258 найменувань на 31 сторінці.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація О. Ніцевич відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначити адміністративно-правові засади реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні та сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Ніцевич Олесі Володимирівни на тему: «Адміністративно-правові засади реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні», може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У роботі аналізується багато як вітчизняних, так і зарубіжних нормативно-правових актів, але на захисті хотілось би почути думку авторки щодо того, яка роль міжнародного досвіду у формуванні національних нормативно-правових актів процедури акредитації журналістів? Та як

міжнародні стандарти можуть допомогти вдосконалити національні нормативно-правові акти?

2. Аналізуючи види та напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання процедурної складової реалізації гарантій професійної діяльності журналістів доцільно звертати увагу також на проблематику форм взаємодії зацікавлених суб'єктів.

3. За висновками авторки провідним чинником збільшення випадків незаконного перешкоджання та втручання у журналістську діяльність є правова необізнаність українців щодо причин та наслідків вказаного суспільно-небезпечного явища. На нашу думку доцільним вбачається розкриття також специфіки вирішення цієї проблеми, зокрема якою має бути інформаційно-просвітницька кампанія, хто її має проводити, її цільова група тощо.

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О. Ніцевич є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Ніцевич Олесі Володимирівни на тему: «Адміністративно-правові засади реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні», представлена на здобуття ступеня доктора філософії є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад реалізації гарантій професійної діяльності журналістів в Україні, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у наказі МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Ніцевич Олеся Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

**віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій БОРОВИК